

Tři největší slabiny české politiky vůči Rusku

Rusko má potenciál stát se vůbec největším zahraničně-politickým problémem, se kterým se bude ČR potýkat, a to nejen v době českého předsednictví v Radě EU.

Ing. Mgr. Petr Kratochvíl, Ph.D.,
zástupce ředitele Ústavu
mezinárodních vztahů Praha

Vztahy České republiky s Ruskem v posledních letech rozhodně nepatří do výkladní skříně naší zahraniční politiky. Potýkáme se s řadou vážných problémů, radarovou základnou počínaje a lidskoprávními otázkami konče. Zároveň ovšem ze všech stran slyšíme, že nejpozději v době českého předsednictví v EU budeme muset mít jasnou, dobře formulovanou a v Unii akceptovatelnou politiku. Z předsednictví se tak stává jakýsi deus ex machina, který zázračně, s příchodem 1. ledna 2009, předá české diplomacii návod k řešení zapeklitého vztahu mezi Ruskem a ČR, potažmo Ruskem a Evropskou unií. Tak tomu ale patrně nebude. Místo toho má Rusko potenciál stát se vůbec největším zahraničně-politickým problémem, se kterým se bude Česká republika

potýkat, a to nejen v době českého předsednictví. Velkou roli přirozeně hrají vnější okolnosti, které ČR při nejlepší vůli příliš ovlivnit nemůže: rusko-gruzínská válka, energetická závislost Evropy na Rusku, stupňující se omezování demokracie v Rusku či všeobecné zhoršování vztahů mezi Ruskem a Západem. Pod tlakem těchto vnějších okolností se ale bohužel často zapomíná, že skutečně efektivní politice vůči Rusku brání i řada vnitrostátních důvodů. A tyto důvody by – při troše dobré vůle – mohla a měla být ČR schopna odstranit. Podívejme se tedy, jaké vnitřní problémy představují základní překážky dobré politiky naší země vůči Rusku.

1. Nekoncepčnost

Prvním velkým problémem je nízká míra koncepčnosti české politiky vůči Rusku a s ní související nahodilost kroků, které česká diplomacie podniká. Koncepci

zahraniční politiky měla ČR naposledy v roce 2006 a od té doby lze priority vyčíst přinejlepším z programových prohlášení vlády, která se ovšem s každou novou vládou mění. Paradoxní přitom je, že i v koncepci na léta 2003–2006 je Rusko zmíněno především v souvislosti se spoluprací v rámci NATO a současně programové prohlášení vlády Rusko nezmiňuje vůbec. Je sice možné namítnout, že existence nebo neexistence koncepčních dokumentů nemá přílišný význam pro praktickou politiku, opak je ale pravda. Uvedme si konkrétní příklad: Často se diskutuje o tom, zda není česká politika příliš fixována na Rusko (ať už pozitivním nebo negativním vymezením). Stačí letmý pohled na to, jakým způsobem výše uvedené dokumenty pojednávají o ostatních zemích regionu a jednostranné zaměření na Rusko se ukáže jako zcela zřejmé. Jedinou zemí, která je zmíněna, je Ukrajina, a i ta vždy pouze jako dovětek v části věnované Rusku. Naše aktivity vůči regionu jsou potom spíše reaktivní, a vždy vnímané skrze prizma rusko-českých vztahů. Diskuse provázející tvorbu nového koncepčního dokumentu by jistě na toto omezení poukázaly a v konečném důsledku mohly vést i ke změně naší politiky. Závěr je jednoznačný: Bez jednotné a dlouhodobé koncepce není konzistentní politika vůči Rusku (ale i vůči celému regionu) možná.

2. Institucionální nejasnost

Druhý zásadní problém spočívá v praktické nevyjasněnosti institucionálních kompetencí a v nejasném fungování jednotlivých ústředních institucí. Příkladem nejasných vztahů mezi nejvyššími činiteli podílejícími se na tvorbě české zahraniční politiky je role českého prezidenta. Jak známo, Václav Klaus dlouhodobě zaujímá postoje velmi blízké oficiální pozici ruské diplomacie. Nejde přitom jenom o hodnocení situace

v Gruzii, ale např. také o postoj k separatistické oblasti v Podněsteří nebo o uznání nezávislosti Kosova a řadu dalších. Institucionalizovaný a fungující mechanismus koordinace prezidentových kroků a projevů s postoji vlády, Parlamentu nebo ministerstva zahraničí zcela chybí. Důsledkem je, že ruská média citují prezidentovy výroky a oslavují ČR coby téměř jediného spojence Ruska ve válce s Gruzii, zatímco Vláda ČR označuje Rusko jako agresora a navrhuje proti němu sankce. Dalším příkladem je nejasná pozice Útvaru místopředsedy vlády pro evropské záležitosti. Překryv kompetencí mezi tímto úřadem a ministerstvem zahraničních věcí je dobře známý a prozatím se vzájemné konflikty daří tlumit díky dobrým osobním vztahům obou ministrů. Nicméně přesun evropské agendy do nově vzniklého a velmi vlivného útvaru má ten důsledek, že se k otázkám, jako jsou rusko-gruzínské vztahy nebo radarová základna, ale nakonec i vztah k Rusku obecně, pomalu častěji vyslovuje místopředseda vlády pro evropské záležitosti než ministr zahraničí. I když

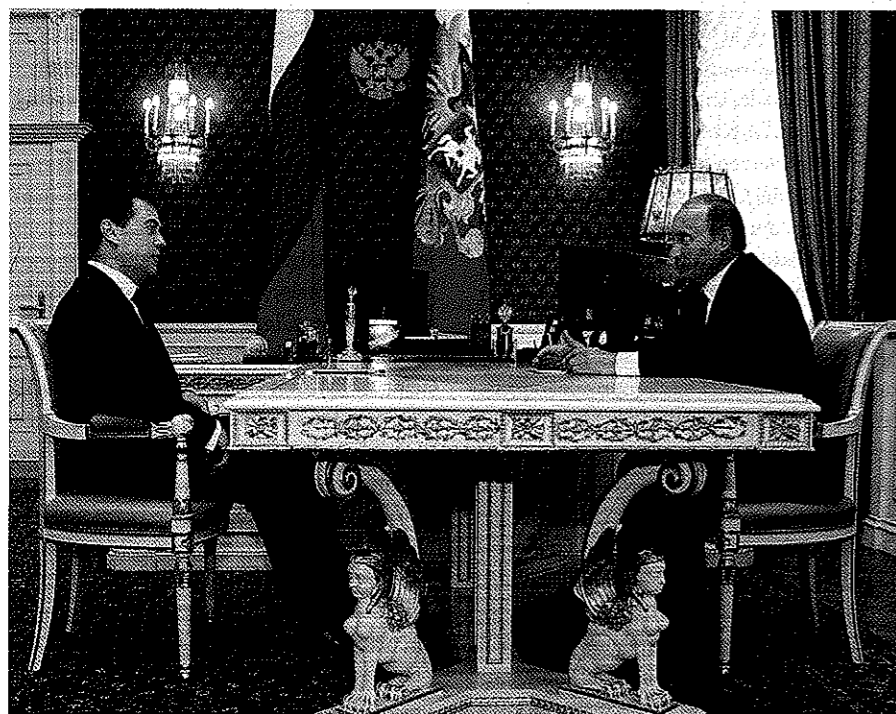
Problémem je nízká míra koncepčnosti české politiky vůči Rusku a s ní související nahodilost kroků, které česká diplomacie podniká.

naše politika vůči Rusku s EU bezesporu úzce souvisí, nabízí se otázka, zda existuje a kde se vlastně nachází hlavní centrum tvorby naší politiky vůči této zemi. Opět: vyjasnění kompetencí a koordinace založená nikoli na osobních vazbách, ale na institucionalizovaných mechanismech by naší diplomacii výrazně pomohlo.

3. Dvoukolejnost české diplomacie

Poslední slabina se skrývá ve zvláštní rozpolcenosti české politiky vůči Rusku, která je rozdělena na bilaterální část a část multilaterální, tj. tu, kterou česká diplomacie koordinuje s ostatními členskými státy EU. Bohužel se často stává, že i klíčové otázky jsou projednávány téměř výhradně na bilaterální bázi. Nejde přitom jen o radarovou základnu (ačkoli ta sem

zcela jistě spadá), ale např. také otázku energetické bezpečnosti, kde na jedné straně ČR proklamativně podporuje co nejednotnější unijní energetickou politiku, ale na straně druhé velmi čile zareagovala na ruskou nabídku na bilaterální vyjednávání o dodávkách ropy z počátku září. Právě tento třetí bod se jistě dostane do centra pozornosti v souvislosti s českým předsednictvím v EU, protože v prvním pololetí příštího roku bude každý výrok oficiálních představitelů ČR sledován v EU mnohem pozorněji, než tomu bylo kdy jindy. ČR má přitom ve vztahu k Rusku značný diplomatický potenciál – podle článku uveřejněného v týdeníku The Economist ČR nepatří mezi radikály typu Polska nebo Pobaltí, ale zároveň si od Ruska dokáže udržovat pragmatický odstup. To je pozice, na níž by mohla česká diplomacie dlouhodoběji stavět. Nutnou podmínkou je ovšem reflexe nastíněných problémů: vytvoření jasné koncepce politiky vůči Rusku, jasné rozdělení institucionálních kompetencí a schopnost koordinovat české kroky s partnery v EU.

Ruské duo Medveděv – Putin se nekompromisně pustilo do posilování ruské velmocenské pozice, což může zbytku světa přinést řadu problémů.